

მწერლობა

მე-IX-X საუკუნისა

გამოცემა
მოსე ჯანაშვილისა.

ტფილისი
სტამბ. მ. შარაძისა
1891

Дозволено цензур. Тифлиς, 12 Августа 1891 г.

წინასიტყვაობის მაგიერად

სამეცნიერო ქრისტომატია, რომლიდგანაც ამოვიღეთ „სამკურნალო ტრაქტატი“ და „სასწავლო წიგნი“ რა დროის ხელნაწერია?

დ. ზ. ბაქრაძე ამ კრებულის სთვლის მე IX საუკუნის ძეგლად. იგი ამბობს: „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ (ქრისტომატიის ერთი წერილთაგანია) სწყდება აშოტ კურატპალატის (786–826) მემკვიდრის გვარამ ერისთავთა ერისთავის დროს, ე. ი. იმ დროს: რომელსაც ეკუთვნის თვით მანუსკრიპტი (იხ. საქ. ისტორია ბაქრაძისა, გვ. 57) და სახელდობრ ბაგრატ I-ის (826–876) ჟამს (იხ. ივერია 1890 წ № 6, წერილი ბაქრაძისა).

რომ ეს ქრისტომატია მეათე საუკუნის ძეგლი და არა მეცხრისა, ეს მტკიცდება შემდეგის საბუთით ქრისტომატიაში ჩართულია „ფსალმუნთა თარგმანების“ ავტორის დაჩის ეპისტოლე სტეფანე მტბევრელ ეპისკოპოზის მიმართ. ხოლო სტეფანე მტბევრელი მე X-ე საუკუნის მოღვაწეა და თვით ტბეთის საყდარიც, როგორც ბაქრაძევე ამბობს (იხ. Кавказъ въ древнѣи памяти христ.) და აგრეთვე ისტორიკოსი სუმბატიც მოწმობს (იხ. მარიამ დედოფლის ვარიანტი

– ზ –

ქართლის ცხოვრებისა) აგებულია მე X საუკუნეში ანუ მეცხრის უკანასკნელ წლებში. „ტბეთის ტაძარი საეპისკოპოსოდ განაწესა აშოტ კუხმა, რომელი აღესრულა 918 წელს. ტბეთის პირველ ეპისკოპოსად იყო ვინმე სტეფანე, რომელმაც შეადგინა გობრონის ცხოვრების აღწერა. გობრონი იწამა 914 წლის ახლო ხანს (იხ. ბაქრაძის Кавказъ въ древнѣи пам христ., გვ. 143).

ისტორიკოსი სუმბატი უფრო ცხადად ლაპარაკობს ამ საგნის შესახებ.

აშოტ: ერისთავთა ერისთავმან; რომელსა: ეწოდა: კუხი: აღაშენა: ტბეთი: შავშეთს: და განასრულა იგი: ყოვლითა: განგებითა: და: დასუა: პირველად: ეპისკოპოსად: სანატრელი: სტეფანე: უწყებითა: სულითა: წმიდისათა: და: გარდაიცვალა: ესე: აშოტ: კუხი: ქორონიკონსა: რლს: და: არა: ესუა: შვილი: და ამისსა: შემდგომად : გურგენ: ძმის წული: მისი: ძე: ადარნასესი: დასუეს: ერისთავთა ერისთავად: (მარიამ

დედოფლის ვარიანტი).

ქორონიკონის რლჴ უდრის 918 წელს. ამ წელს მომკვდარა აშოტ კუხი, ძე გურგენ კურატპალატისა, რომელი აღესრულა 891 წელს. აშოტ კუხს ჰყვანდა უფროსი ძმა, ადარნასე, რომელიც გარდაიცვალა 896 წ. მაშასადამე აშოტ კუხის ერისთავთ ერისთავის დრო არის 896–918 წ. და ამ დროს ეკუთვნის ტბეთის ტაძრის აგებაც.

ქრისტომატიის შემადგენელს იოვანე ბერაის

– გ –

ქრისტომატიის ბოლო წარწერაში შემოაქვს ცნობა, რომ მას უშრომნია და უღვაწნია „მოთაუყვანებითა და წინდგომითა დედის ძმისა თვისისა მიქელისა და ძმისა თვისისა დავითისითა“, ამას გარდა ამავე წარწერაში იგი იხსენიებს მეფე ბაგრატს.

ბაგრატნი იყვნენ ოთხნი: ბაგრატ I (826–876), ბაგრატ II (958–980), ბაგრატ III (980–1014) და ბაგრატ IV (1027–1072).

ამათგან რომელს იხსენიებს ბერაი, ან რომლის დროს უცხოვრია როგორც ბერაის, ისე მიქელს, რომელსაც თავის მხრით. ქრისტომატიის პირველ გვერდზე შემოაქვს შემდეგი საყურადღებო ცნობა:

ქ: ქრისტე ღმერთო, ადიდე დიდებითა საუკუნოვანთა ერისთავთ ერისთავი კვრიკე, რომლისა ზრმანებითა და ნე(ბითა) შეიმოსა წიგნი ესე კელითა მათის მწი(რ) მლოცველის მიქელისითა.

პროფესორი კანდაკოვი კრიკეს უდრის გურგენს (Подъ именемъ „царя Квирика“ извѣстенъ царь Абхазскій Кирикъ или Куркенъ *). თუ კვრიკე მართლა აფხაზეთის მეფე გურგენია (+1008), და არა კლარჯ-არტანუჯის მხრის ერისთავთ ერისთავი გურგენი (+1012 წ.), და აგრეთვე თუ მიქელის კვრიკე იგივე გურგენია (და ესრეთი შედარება არც შეუძლებელია, რადგან: გორგასალ – კორკასალ,

**) Опись памят. древ. въ мѣкот. храмахъ и монаст. Грузин гв. 20..*

– დ –

გურკა – კურკა, კამბეჩი – გომიში, გუგა – გოკ (სვანურად), ლაშკარი – ლაშგარ (სვანურ), სკლატი – სგალატი (სვან.), ჭაკი – ჭაკ (სვ.), ჭალაკი – ჭალაგი, კვირკველია – გვირკველია და სხ.) მაშინ მიქელის წარწერის ძალით გამოდის, რომ ეს ქრისტომატია შედგენილია არტანუჯის ერისთავთ ერისთავის გურგენისა და ბაგრატ მესამის მეფობის ჟამს (980–1014).

ერთივე იგივე დროს მიქელი რომ იხსენიებს ერისთავთა ერისთავს კრიკეს და ბერაი-კი მეფე ბაგრატს, აიხსნება მით, რომ მერვე საუკუნის დასასრულიდან ბაგრატ მესამის გამეფებამდე საქართველო დარღვეული იყო მრავალ ნაწილებად: საერისთვოებად, სერისითავთ ერისთვოებად, სამამფლოებად (იგივ მამეფელი). მართალია, ამ მამეფელთ, მამფალთა და ერისთავთა ერისთავებს შორის თუმცა ერთ-ერთი უძლიერესი იყო დ მეფედ ანუ მეფეთ მეფედაც იწოდებოდა, მაგრამ იწოდებოდა უფრო სახელით დ არა უფლებით. აი ამიტომაც მერვე საუკუნედამ ბაგრატ III-მდე მოჰყვება სხვა და სხვა შტო ერისთავთ ერისთავებისა და მეფე ანუ მეფეთ მეფეებისა. პირველი შტო (ერისთავთ ერისთავებისა) უფლობს მესხეთ-კლარჯეთში და მეორე-ბერდადგან კლარჯეთამდე დ ხან-კი ბერდადგან შავი ზღვის პირამდე კლარჯეთითურთ (მაგ. აშოტ დიდის დროს, ან დავით კურატპალატისა გინა მეფეთ მეფისა). თვით ბაგრატ მესამის გამეფების ჟამსაც ჯერ არ ამოწყვეტილიყვნენ სხვა-და-სხვა მცირ-მცირე ხელმწიფენი. აი სიტყვები ისტორიკოსის სუმბატისა:

გარდაიცვალა: ესე: გურგენ: მეფეთ მეფე: მე:

— ე —

ბაგრატ : ქართველთა: მეფისა ქორონიკონსა: სკჳ (1008): და დაუტევა: მე: ესე თჳსი: ბაგრატ : აფ-ხაზთა: მეფე: *) კურატპალატი: დიდი: და: ეუფლა: ტაოს: მამულსა: თჳსსა და: დაიპყრა: ყოველი: კავ-კასია: თვთ მპყრობლობითა: ჯიქეთიდგან: ვიდრე: გორანგეთამდე: ხოლო: ადრბადაგნ: და შარვანი: მოხარკე: ყო: სომხითისა: ჯელმწიფეებითა: ნეზიერად: განაგებდა: მეფე: სპარსთათჳს: მეგობრად: და ერთ-გული ყო: სიბრძნითა: და: ძლიერებითა: თჳსითა: უფროს: სახლეულთა: თჳსთასა: და: რამეთუ: ბერძენთ: მეფესაცა: შიში: აქუნდა: ამის: ყოვლადვე: დამან: ბაგრატ: კურატპალატმან: მოიყუანა: კლარჯ-ნი: ჯელმწიფენი: სუმბატ: და გურგენ: ძენი: ბაგრატ: არტანუჯელისანი: თჳსნი: მამის: დისწულისანი: დარ-ბაზობად: მის: წინაშე: ციხესა: შინა: ფანასკერტისასა: და მუნ შინა: შეიპყრნა: იგინი: პატიმარ ყუნა: ცი-ხესა შიგა: თმოგვისასა: და მუნ: ციხესა შინა: თმო-გვისასა: გარდაიცვალა: სუმბატ არტანუჯელი: ქკსა: სლა: (1011) და ეგრეთვე: მასვე: წელს: შინა: გურგენცა: გარდაიცვალა: ძმა: სუმბატისი: ქკსა: სლბ (1012): ხოლო: შკილნი: ამათნი: წარვიდეს: კო-სტანტინოპოლედ: მე სუმბატისი: ბაგრატ : და მე: გურგენისი: დემეტრე: ბასილი: მეფისა: წინაშე: და:

*) გურგენ მარტო სახელით ოდენ ითვლებოდა მეფედ და

მეფეთ მეფედაც, თორემ ძლიერებითა და მოქმედებით მისი უფლება ერისთავთ ერისთავების ხელმწიფობას არ გასცილება.

– 3 –

მათნივე: შვილნი: კლარჯთა: მეფეთანი: რომელ: დაშთეს: ამათ: ქუეყანასა: მოისრნეს: ყოველნი: სიკუდილითა: პატიმრობასა: შინა: (მარიამ დედოფლის ვარიანტი). აქედგან სჩანს, რომ მიქელისა და ბერაის მიერ ქრისტომატიის თავსა და ბოლოს მინაწერნი ურთიერთს არ ეწინააღმდეგებიან, პირიქით ცხადად მოწმობენ, რომ ქრისტომატიის შედგენის ჟამს ჯერ საქართველო გაერთიანებული არ ყოფილა. ამ მრავალმეფობას, ჩვენის აზრით, მოწმობს აგრეთვე ბერაის სიტყვები: „აღიწერა (ქრისტომატია).. სალოცველად მეფეთა ჩვენთა, ბაგრატ მეფისა, და ყოველთა შვილთა მათათავის“ (გვ. 579). სიტყვა „მეფეთა ჩვენთა“, ჩემის აზრით, სწორედ შეეფერება მეათე საუკუნეს, როდესაც ისევ მრავალ მეფობა იყო.

დიალ, თუმცა ეს სამეცნიერო ქრისტომატია შედგენილია მეათე საუკუნეში, მაგრამ მასში მოქცეული წერილები გადმოწერილია უფრო ძველი დროის ნაწერებიდან. ეს მტკიცდება შემდეგის საბუთებით.

ა) წიგნი: ქართლის მოქცევაჲ: ვითარცა ტაღანტი: წინამძღუართაგან: დაფარული: შემდგომად: მრავალთა: ჟამთა: და წელთა: ვპოვეთ: (იხ. სამეც. ქრისტ. გვ. 498).

ბ) ესე კაცისა შესაქმნ დაიწერა დედიტა იშხნისაჲთა (იხ. გვ. 121).

გ) ქართლის მოქცევადს მოთხრობა თავდება აშოტ კურატპალატის (786–826 წ.) მემკვიდრის გურამ ერისთავთა ერისთავის ჟამს.

– 4 –

დ) ქრისტომატიაში ჩართული „სასწავლო წიგნის“ ბიზანტიის იმპერატორთა ტაბლი ცა თავდება დასახელებით ნიკიფორე კივრიჯისა (963–969).

ე) ქრისტომატია მკვიდრს ეტრატზეა ნაწერი, სულ 584 გვერდია. პირველი ნახევარი ქრისტომატიისა (255 გვ.) დაწერილია ასომთავრულით, ხოლო მეორე-ჩვეულებრივ ხუცურით. მინაწერები-კი შესრულებულია ან ძველის-ძველ მხედრულით (მაგ. წარწერა მიქელისა), ან მხედრულ-ხუცურით არეულად, და მარტო ასო მთავრულითა, თუ ხუცური ჩვეულობრივით. ეს ცნობაც საგულისხმოა მით, რომ თვით მე IX–X საუკუნეშიაც ქართველებს განვითარებული ჰქონიათ სამგვარი ანბანი: ასომთავრული, ხუცური ჩვეულებრივი და მხედრული გაკ-

რული ხელი. დღეს განსვენებული არქეოლოგი და პალეოგრაფი დ. ბაქრაძე ამ სამეცნიერო ქრისტომატიას, მიუხედავად მის მხედრულის ხელთ-მინაწერებისა, სთვლის მეცხრე საუკუნის ძეგლად, ხოლო 1883 წელს-კი ამბობდა: „საზოგადოდ ქართული ხელნაწერები მთლად ხუცურის ასომთავრულის ან-ბანით დაწერილნი მე X საუკუნის შემდეგ თითქმის არ მოიპოვებიან. მრავალხელნაწერთა შესწავლამ პირად მე მაინც დამარწმუნა, რომ მე XI საუკუნეში ხუცური ასომთავრულ ანბანით წერა თითქმის მოსპო ყველგან საქართველოში მისგანვე წარმოდგარმა უფრო მარტივმა გაკრულმა ხელმა (ისევ ხუცურმა) (იხ. ჟურ. ივერია, 1883 წ. № 5, გვ. 115).

– ღ –

მხედრულის შესახებ იგივე პალეოგრაფოსი 1889 წელს ბრძანებს: „მხედრულს, რომელიც ჯერ ისევ ნუსხა-ხუცურს მიემსგავსება, ჩვენა ვპოულობთ, სხვათა შორის, პირველად სომხითის ანის ქალაქის ქართულს ეკლესიაზე (X საუკ.), მეორედ სოუქსუს ეკლესიაზე აფხაზეთში (XI საუკ.) და ბაგრატ IV გუჯარში“ (საქართ. ისტ., გვ. 85).

დღეს-კი ვხედავთ, რომ მეათე საუკუნეზედაც ადრე პატივცემულ არქეოლოგის მიერვე მე IX საუკუნისად აღიარებულ ძეგლში არა თუ მარტო ასომთავრული, არამედ თვით მხედრულიცა და ხუცური ჩვეულებრივად უკვე განვითარებული ყოფილა.

ეს ადგილი ბაქრაძეს 1883 წლისა და 1889 წ. ნაწერებიდან იმიტომ-კი არ ამოვიღეთ, რომ, მის სხვადა-სხვა დროის ნაწერებ შორის, წინააღმდეგობა გვეჩვენებინა, არამედ იმიტომ, რომ დღეს ჩვენი მიზნისათვის სრულიად საკმაოა დახელოვნებულ პალეოგრაფოსის ჩვენება: „მე X–XI საუკუნის შემდეგ ასომთავრულით წერა თითქმის მოისპოვო“ .

ვ) მართლწერა დედნისა ერთგვარი არ არის. სჩანს, რომ ქრისტომატიის შემადგენელს დაუცავს ისრეთივე მართლწერა, როგორც დედნებში ყოფილა. მაგ. ზოგ წერილში იხმარება მარტო თითო წერტილი წინადადების დასასრულს, ზოგში თითო წერტილივე თითქმის ყოველი სიტყვის შემდეგ, ზოგში ორ-ორი წერტილი ან ყოველი სიტყვის ბოლოს, ან მთელის წინადადებისა და სხ. ამას გარდა ზოგგან არის

– თ –

შემაერთებელი ნიშანი (ქვემოდაგან ანუ ზემოდაგან), ზოგში ნახმარია აპოსტროფი (') და სხ. აქედგან სჩანს,

რომ, თუ ქრისტომატიის წერილები ერთის საუკუნისა ყოფილიყო ან ერთი კაცის ნაწერი, მართლწერაც ერთივე იგივე იქნებოდა ამ უზარმაზარ წიგნში და არც ქრისტომატიის შემადგენელი ბერაი იტყოდა ამას:

„არა დავფარე სწრაფად სულისა ჩემისა და შეუდეგ კეთილსა გულს მოდგინებასა მე ცოდვილი და უნარჩევსი ყოველთა მეწესეთა იოვანე ბერაი და გავასრულე წმიდად ესე წიგნი (შემდეგ ჩამოთვლილია ქრისტომატიის წერილები): კაცისა შესაქმმ, წიგნი თუალთა და სახის მეტუელი, და იპოლიტე, და ქართლისა მოქცევა, და ცხოვრება ნეტარისა ამის და დიდებულისა მღუდელ მოძღურისა იაკუბ ნისიბელისა, და თარგმანება ზოგთარე ფსალმუნთა დავითისთა“ . მაშასადამე ბერაის მხოლოდ მზა-მზარეული წერილები გადუწერია.

და ზ) ქრისტომატიის ერთი წერილის თარგმანება ფსალმუნთა-ს ავტორი დაჩი სწერს სტეფანე მტბევრელს: „ღირსო მამაო, წმიდაო ებისკოპოს სტეფანე, ქრისტეს გამორჩეულო მამფალო... მრავალი გზის მინდა ხილვად შენი კურნებისათვის საღმობათა სულისა ჩემისათა, არამედ სიშორისაგან და რუდუნებისაგან უცალოვებისა ჩემისა ვერ ღირს ვიქმენ თავყვანისცემად შენდა“...

მაშასადამე ქრისტომატიის „თარგმანება ფსალმუნთა“ დაწერილია სტეფანე მტბევრელის თანამედროვესაგან.

– ი –

ყველა ამ საბუთების მიხედვისაგამო „სამეცნიერო ქრისტომატიიდან“ ამოღებულ წერილებს ჩვენ წავაწერეთ „მწერლობა მე IX–X საუკუნისა“, ე. ი. დასაბამად ამ მწერლობისა მივიღეთ „მოქცევა ქართლისაჲ“ უკანასკნელი ქორონიკონი (826 წ.) და ბოლოდ ბაგრატ მესამის გამეფის წელიწადი (980 წ.), საიდგანაც იწყობა მრავალგვარ ხელმწიფეთა დამხობა და გაძლიერება საქართველოსა, იწყობა ის ბრწყინვალე ხანა ქართველთა ისტორიისა, ოდესცა ჩვენი მამული შეიქმნა ვრცელ საიმპერიოდ (სახელმწიფოდ), რომლისაგან „შიში აქუნდა“ თვით საბერძნეთის იმპერატორსა, და რომლის შესამუსრავად ამაოდ იბრძოდნენ ჯერ არაბნი დ მერე ნახევარი მსოფლიოს დამპყრობნი მონგოლნი. ბაგრატის მიერ ჩაყრილ სამირკველზე აგებულ შენობას შეელივნენ ეს გრდემლნი მსოფლიოსანი დ საქართველო-კი მაინც ვერ დაიმონეს; პირიქით, ამ ძლიერებისა და სიბრწყინვალის სამირკველზედ ქართველმა ისე მკვიდრად და ყურსად მოიკიდა ფეხი, რომ შემდეგში, პოეტისა არ იყოს, თვით შავთა დროთაც ვერა შეჰცვალეს მის გული ანდა-

მანტისა.

შენიშვნა: აქვე უნდა აღვნიშნო ერთი გარემოება. ბერაის მიერ ქრისტომატიის ბოლო მინაწერში (გვ. 579) არის ერთი ადგილი, რომელიც ჯერ არავისაგან არ არის ჯეროვანად წაკითხული. აქ ცხადად სწერია „აღვირდე“. აღვ-ს შემდეგ,

– ია –

არის ერთი ასო, რომელიც, თუმცა საკმაოდ გადალეულა, მაგრამ მაინც ცხადად ეტყობა, რომ ეს უნდა იყოს ან მ და ან ზ (ხუცურ ნაწერში ეს ასოები ერთმანერთს ჰგვანან). გარდა ამისა აღვ-ს თავზე უზის ქარაგმა. ამ ზ-სი თუ მ-ს შემდეგ კიდევ არის ერთი ან ორი წაბღალული ასოს ადგილი. აგრეთვე წაბღალულია რდ-ს შემდეგი ასოები (რიცხვით სამი თუ ოთხი) და თვით ე-ც ისე სწერია, რომ იგი ან მართლა თავმოტეხილი ე-ა და ან წ-ს ფეხი. ჩვენის აზრით აქ უნდა იყოს ნაჩვენები ან ქორონიკონი და ან ბიოგრაფიული ცნობა ბერაიზე. პირველ შემთხვევაში ეს ადგილი უნდა წავიკითხოთ ასრე: „აღვამსე, რდ წელსა“, მეორე შემთხვევაში „აღვიზარდე“... ჩვენ ეს უკანასკნელი მართალი გვგონია. ბერაი ამბობს „შევსწირე (ქრისტომატია) შატბერდს, საყოფელსა წმ. ღვთის მშობლისასა, რომელსაცა შინა აღვიზარდე... (ანუ, მეორე წაკითხვით: აღვამსე რდ წ...), სალოცველად სულისა ჩემისა ცოდვილისა“. რომ აქ მართლაც „აღვიზარდე“ უნდა იყოს და არა. ქორონიკონი, მტკიცდება მით, რომ ქორონიკონი რდ უდრის 884 წელს, ხოლო ქრისტომატია-კი, როგორც ზევით დავინახეთ, შედგენილია მეათე საუკუნეში. ყოველ შემთხვევაში ამ სიტყვის გადაჭრა. და სიმართლის აღდგენა მიმინდვია მომავალ მკვლევართათვის.

ტექსტი: ქარაგმა გაუხსნელად (ხოლო ბოლოს

– იბ –

ამ გვარ სიტყვების ახსნით) იმიტომ დავბეჭდეთ, რომ მკითხველთათვის რაოდენათმე გაგვეადვილებინა გაგება იმ აუარებელ ძველთა დროთ ნაშთთა, რომლებითაც კიდით კიდე მოფენილია მთელი საქართველო.

მ. ჯანაშვილი.

მწერლობა

მე-IX–X საუკუნისა

I

შატბერდის სამეცნიერო ქრისტომატიიდან ამოღებული
სამკურნალო ტრაქტატი“).

თვი: და: თქოჯა: ოცდაათსა: თ
:ლ: ავსა: სიტყმ მკოპზრნალთა:
გან: რი: მოასწავებს: ასოთა:
გოჯამთა: პაცთასა: და:
გადებასა: შინა: მათსა. და
არს: იგი: სიტყმ: გამოკრებოვლი:

ხ დაბადებასა კორცთა ჩნ
თასა¹⁾: ჭემმარიტითა გამო
ძიებითა შემძლებელარს ყი²⁾

*) ნიმუშად იმისა, თუ რა გვარ გაუკეთესებულ და განვი-
თარებულ ენით უწერიათ ჩვენთა მამა-პაპათა და რა გვარი მა-
სალა უძლევიან მე-IX–X საუკუნის სამეცნიერო ქრისტო-

– 2 –

კაცი. გოვლისხმის ყო
ფად. ძალისა მისგან რი ³⁾
მოესწავების. ბოვნებისა
გან თვსისა გამოცნობის
თა მით. და ცხორებითა
გრძნობითა მით:
და რ ⁴⁾ ბოვნებად ყოვლისა კა
ცისად არს მოძღოვარ
მისავე. ად⁵⁾ შესაძლებელარს
გამოვაცხადოთ. რი ³⁾ იგი
კოვალყვეს. ბრძენთა მათ
მეცნიერებისა მისისათვს.
წიგნთა შინა ზა მიწევნით
რლითა იგი რიმე იცნობა. ვრ ⁶⁾
არს ადგილი ყლთა ასოთაჲ
რნი არიან ჩნ შს ⁷⁾: .∴. ∴.

მატიის შემადგენელთ დაჭაბუკებულ და დავაჟკაცებულ მკი-

თხველთათვის, – მომყავს, ავტორისავე ნაწერის წეს-რიგითა და ქარაგმის გაუხსნელად, ამ ქრისტომატიის (შატბერდის კრებუ-ლი) ერთი ადგილი, სახელდობრ, მე-30-თე თავი წერილისა «კაცისა შესაქმწ.» დედნის ტექსტი ასომთავრულით დაწერი-ლია. ქარაგმიანი სიტყვები: **ხ** (ხოლო), **რ** (რამეთუ), **ღი** (ღმერთი), **რა** (რათა), **ჰ** (ხმა), **რი** (რომელი), **მთ** (მათ), **ზა** (ზედა), **ჩნ** (ჩვენ), **ყ**ლთა (ყოველთა), **ყ**ლი (ყოველი), **რნი** (რომელნი), **ყი** (ყოველი), **ჯეროვნ** (ჯეროვან), **რიმე** (რომე-ლიმე, რაიმე), **რლარს** (რომელარს), **კლდ** (კვალად), **ოკო-**ვეთოჲ (უკუეთუ) და სხ. (იხ. ბოლოს).

– 3 –

რჟს⁸⁾ იგი გამოიძიეს მას შინა
გამოცხადებითა. ჳორ
ცთადთა. და განჰებითა
წყლოვლთადთა. და რიმე
გოვლისხმაყვეს თოჲ რადსა
თჳს. დაებადა ყი ასოდ.
გოჲამისაგანი. და იყო იგი
მოლოჲაწეთათჳს მაოჲწ
ყებელი. განმარტებითა რლ⁹⁾
სა შინარს სროვლი გოვლის
ხმისყოფად: . . :

ხ ოკოეთოჲ ვისმე ენებოს
რა¹⁰⁾ ეკლესიისაგან მიიღოს
სწავლად მისი. რა არა ოჲ
ჰმდეს. გარეშტთა მათგნ
რადმე. რ ესრსთ ჯეროვნ
ებით თანააც. სამწყსო
თა მათ სოულიერთა. სიტ
ყჳსაებრ მაცხოვრისა. ვდ¹¹⁾
არა ისმინონ ჰ ოჲცხოდ
სად მის. **ხ**¹²⁾ აწ მიჲჰმართოთ
სიტყოჲსა მას. და ვთჳოჲ
ათ. მსგავსად ძალისა.
სამთა ამათ ვხედავთ. ბოჲ
ნებასა შინა ჳორცთა **ჩნ**
თასა. რლთათჳს დაბადე
ბოჲლარიან ყნი ასონი **ჩნნი**

– 4 –

რიმე სიცოცხლისათჳს. და რიმე
სიმდიდრისათჳს. სიცოცხლისა
და რიმე დადგრომისათჳს
შობისა. და დამტკიცებისათჳს
ნათესავობისა. **ხ** რნი არიან
ჩნ შს ასონი შემდგომნი
ამათნი. ვერეგების მათგან

ცხორებად კაცისად
ად სამთა მათ შინა ვხედა
ვთ. თავსა. გოვლსა. და
ღვძლსა. ხ შემატებად ბოვ
ნებისად. კეთილთა შინა იქმ
ნების სიმდიდრისაგან. სიცო
ცხლისა. რი მოენიჭა კაცსა
რლარს ჭოვრჭერი. რლსა შინა
არიან საგრძნობელნი:

რ ესენი ვერ მოგოგცემენ სიც
ოცხლესა. რ თვნიერ ამათსა
ცა შესაძლებელარს ცხრბდ
ჩნი. დაღაცათოვ არაარს
ცხორებად. ჩნი. გემოდ ვნებ
ითი. თვნიერ მათსა:

ხ მესამე იგი ესეარს. რლისა
გან იქმნების დადგრომდ
შვილიერებისად და დამტკი
ცებად... ნათესავობისა.
და სხოვანიცა არიან გოვ

– 5 –

ამსა შინა. რნი ეზიარებიან
ამათ. შემატებასა შინა,
და სარგებელსა. ვა ¹³⁾ მოვცელი
და ფირტვ: რ ფირტვ არს, რი ავ
რძნობს. ცეცხლსა მას გოვლისა
სა. და მოვცელი მიიღებს
ჭამადთა. ჭოვრჭერთა მათ
თვსთა შინა. აწოდეს ამათ
ზა განყოფილარს. აგებოვ
ლებად. ბოვნებისა ჩნისად,
ჩას რა ძალი იგი ცხოველი. არა
ხ ერთსა პირსა ზა არს ჩნ
შს. ად განოვყვნა. მიზეზ
ნი იგი ბოვნებამან. თითო
ვეოვლთა ასოთა და თი
თოვეოლი მათგანი. იძოვ;
ლებოვლარს შეწევნასა. ოვ
რთიერთას ხარი ძიებოვლარს
კრძალოვებისათვს. სიცო
ცხლისა. და განშოვვენებისა
თვს ბოვნებისა. მრავალაოს
და დაწვალებოლ, განყოფ
ასა შინა თვსსა:
ად მნებავს. რა ¹⁰⁾ პირველად გნ ¹⁴⁾
ოვყო. შემოვლებით. რლსა
შინაარს. დგომად, ცხორ

ხ ნივთი იგი გოჯამისა. ყლი ¹⁵⁾
თოვრთ. სამრდისოარს
ყლთა ასოთა და აწ თნა ¹⁶⁾
წარვჰკდეთ. სიტყვსა მისთჳს
რ სიტყოჲჲ. ბრჳნებითი არას
გოჲარგებს. აწ გამოჲრჳლ
ევისათჳს. შემოკლებით. რ
ცხადარს ყლთათჳს. ვდ
ბოჲნებასა შინა ჩნსა. პო
ვნილარიან. სტჳქისნი ესე.
ამის სოფლისანი.

ვიტყჳ ნაწილსა სიტჳოჲსა
სა. და ყინელისასა. ნო
ტიისა. და სიჲმელისასა
და რ ვხედავთ ვდ. სამნი
არიან ძალნი. რნი განაგ
ებენ. სიცოცხლესა: ერთი
მათგანი განატჳოზს. გოჲ
ამსა სიციხითა
თჳსითა. და მეორჳ იგი ძალი
ნოტია ჰყოფს. სიმჳოჲრ
ვალესა. რა ¹⁰⁾ იყოს გაასწო
რებით შეზავებაჲ მისი.

და რა ¹⁰⁾ არა წარწყმდეს ნო
ტიაჲ. სიმძაჲრითა მჳოჲო
ვალეზისადთა. და კლდი რა ¹⁰⁾
არა დაშრტეს სიმჳოჲრვალჳ:

გარდარეოჲლებითა მით.
ნოტიოზისადთა:

და ძალი იგი მესამჳ. შემჳ
რებელარს განზნეოჲლთა
მათ შეერთებითა იოგთადთა
ორნი შენაწეჲრებოჲლ
არიან. ყლთა ასოთა ძა
ლითა მით მოძრავითა.
თავით თჳსით. ხ ოდეს ძალი
მოაკლდეს. იჲმნეს ასოჲ
იგი მჳოჲდარ. და დაკლებ
ოჲლ. სოჲლისა მისგან მო
ძრავითა თავითჳსით.

და ჯერარს პირველად
ამისა. რა ¹⁰⁾ განვიცადოთ.

სიმტკიცით დაბადებად.
ბოვნებისა მის ჩნისა
ჯორციელისაჲ. აწ რადსა
თვსარს ასოდ ესე მაგარი
და კოვრივი. არა შემწნარებე
ლი. ბოვნებისა მის მგრ
ძნობელისაჲ. რლარიან
ძოვალნი ჩნ შს:

დავა ⁽¹³⁾ იგი მცენარენი ქყნისა
ნიკ რლთა აქოვს ნაწილი
რადმე სიცოცხლისაჲ რ ⁴⁾ იზ
არდების და იპოხების. და

– 8 –

არა სიკოჯრივი იგი რლარს
მას შინა. მიმღებელი არს
გრძნობისაჲ: ამისთვს ჯერ
არს. რა ¹⁰⁾ იყოს მას შინა ძა
ლი. სიჩქოდსაჲ შემ
წყნარებელი კოვალისაჲ:

ვა ¹³⁾ იგი ცვლმან რად შეიწყნა
რის. ტკფარი ბეჭდისა გან.
რ სწორებით აქოვს. შეზავე
ბად. ნოტიისა და კმელისაჲ

რ დიდად ნოტიებმან არა
შეიწყნარის ტვარი ბეჭდი
საჲ მის. და არცალა კლდ
სიკოვრივემან შეიწყნარის
მსგავსად მისა. და ესე
ამისთვს იყო. რა ¹⁰⁾ აკლდეს.
ცხოველთა. ოვპატიოსნ
ესი იგი საგრძნობელი. ვიტყ
ვთ. შეხებასა:

და რ გოვამნი იგი ჩჩვლნი:
ნაკლოვლნი სიკმელისაგან
არიან განოკმარტველ და
ოვძრავ: ვა იგი ღროვბე
ლი ზღვსაჲ. რა იპოხების
და იზარდების ზღოვასა
შინა. დიდად ნოტიობისა
გან. და არა აღიძრვის:

– 9 –

ამისთვს შეიძინეს ძოვალნი
ესე მაგარნი. და კმელნი
და შეიხვნეს ნოტიითა ჯორ
(ცთადთა. და იქმნნეს შედ

გმოვლ. და შენაწევრებოვლ
ერთი ერთსა. და შეძერწოვლ
ლართა. და ამისგამო შე
იერთა გოვამი. და განსროვლ
და. და დადგა. განს
წორებოვლი ძლიერი. და იქმ
ნნეს მოვალნი იგი ჳმელნი
და მაგარნი. მტვრთველ ჳორ
ცთა მათ მძიმეთა. ნოტი
ისაგან. და მას შინა
არა. არიან მოვალნი გან
შოვრებოვლ. და განყოფვილ
ჳორცთაგან:

ოვკოვეთოვ; არა იყოძცა
კაცი ოვძრავ. მდგომაჴ
ერთსა ადგილსა. მსგავს
ად ხეთა. და არამცა იყო -
მიმომავალ ფერჳითა.
და არცა მოქმედ ჳელითა
შესაწევნელად ცხორებისა
ამისთჳს არს კაცი. ჳოვრი თჳთ
მოძრავი. სოვლითა ჳელმწი
ფჴ. ნებასა თჳსსა. შეძერწ -

- 10 -

ოვლი. ლართაგან. მრავა
ლთა. ამის გამო იქმნნეს
ღონენი ჳელთანი და მრავალი
სახენი მსახოვრებანი
მისნი შოვენიერნი.
ყლთა ღონეთა შინა:

და მისგამო იქმნა. ძრვად
ჳელისად. და მიმო დრეკად
თავისად. და საქმჴ ღაწ
ოვთად. და დაწოვხვად
და ახილვად თოვალთად.

და სხოვანიცა ძრვანი
იოვთანი. ლართაგან რნი
შიოჳებიან და განიმარ
ტებიან. და ძალსა მას
მავალსა აჳოვს. მოძრავ
ოვბად სრბისაგან სოვ
ლისა ნებსით განგებითა
ყლთა ასოთადვთა. ხ ძირი
ლართად მოძრავობისად
ყი აჳკად არს თავისად:

ამიერითგან არღარა გჳჳმს
ძიებად ასოთათჳს ცხო

ველთა. ვინადთგან გან
ცხადებოვლარს. ძრვად
საქმეთა მათთად:
და რი ¹¹⁾ გოკაოვწყებს.. ვდ ტვნირს

– 11 –

მიზეზი სიცოცხლისად საქმწ
ესე რი გამოჩნდის ვნებისა
გან მისისა. რ ოდეს იგი ეცის
რადმე აპკასა ტვნისასა
წყლოკლებად. მწრაფლ მო
იწიის სიკოვდილი და არღა
რა დაშთის ცოცხლებით წყ
ლოვლებისა მისგან. რლარს
იგი სამირკოველისა. რლსა
ზა აღშენებოვლარნ გოდოლი
ხ რეს მიდრკის სამირკოველი
დაირღვს ზა კერძოდცა
მისი. რ ჭემმარიტად ტვნირს
მომცემელი სიცოცხლისად
და კლდ ვხედავთ ვდ ¹¹⁾ ყი ²⁾ რი ³⁾
განეშოვრის სიცოცხლესა
მიიქცის საქმწ მისი ყინელ
ად. და წარვიდის მისგან
მკოვრვალეზად: ამითცა
კლდ ოვწყით ვდ სიმკოვ
რვალწცა მიზეზი არს. სი
ცოცხლისად. რ ოლსა იგი
მოაკლდეს იგი მკოვდარ
იქმნეს. და მისითა არსებითა
არს სიცოცხლწ ცხოველთად
ხ დაწყებად და ძირი ამისი
გოვლი არს. რლისაგან გამ

– 12 –

ოვლენ. ნესტოვნი მრავალნი.
და განეზავების სოვლი
ცხოველი მათ მიერ. ყლსა
გზასა. სიმკოვრვალითა
ცეცხლებრითა:
რ სიმკოვრვალესა ოვწმს
საზრდელი ბოვნებითი. დგო
მისა მისისათვს. რა ვერ მდგ
ომარწ არს ცეცხლი თავით
თვსით. გარნა შემოსლვითა
შს მისსა. რლითა იზარდე
ბოდის. ამისთვს ნაკადოვ

ლნი სისხლისანი. გამოვლენ
ღვძლისაგან. ვა სოვლი ღარ
თაგან თვნიერ წყლისა. შეკ
რებოვლი სოვლითა მკოვრ
ვალითა. ყლისა მიმართ გოვა
მისა. რა ¹⁰⁾ არა განიყვნენ
ორნი იგი. და წარწყმდეს
ცხორებაჲ::

რ განმრავლებაჲ ერთისაჲ
ერთსა ზა. განმყოვნელი
არს ცხორებისაჲ. ხა მდიდ
არი და ოლსა არა რაჲ
ოვკმს. არარაჲარს გარნა
ღი მხოლოჲ. ხ კაცსა
ოვსოვსოვრებისა. და ოვღონო

– 13 –

ვებისა მისისათჳს ოვკმან
მიზეზნი მკყრობელნი ბოჳ
ნებისა მისისანი.

ამისთჳსცა სამნი იგი ძალნი
რნი მოვაკსენენით. ვდ მთ
გამო დგას გოჟამი. ოვკმს
ოვკოვჳ მათ ნივთი. მისა
ღებელი დგომისაჲ. და სიმტ
კიცისა მათისათჳს:

ბ წყაროჲ. იგი სისხლისაჲ. რლ არს
ღვძლი. ნივთიარს მზრდელი
საჳმელთა. და სასოვმელთა
მიერ. ვა ¹³⁾ თოვლირაჲ. და
ღვის მწოვერვალთა ზა
მთათასა. და ნოტიობამნ
მისმან. აღადგინის. და გა
ნამრავლნის წყარონი
წყალთანი. კევნებსა შს
მთათასა. და სიღრმისაგნ
მისისა შეიწოვრის და შეიწ
რდის. ნოტიებაჲ. იგი ვდს ¹⁸⁾
გამოსცის ნესტოვთა მრ. ¹⁹⁾
და აღდგიან წყარონი წყ
ალთანი::

ხ სოვლი იგი მყოფი გოვლსა
შინა. მოიღებს საზრდელ
სა თჳსსა. ასოჲსა მისმრ

– 14 –

მომმისა თჳსისა. რლარს

ფირტკ. რლ იგიარს ჭოგრი აე
რისა მომყვანებელი ნეს
ტკსა მის მიერ. რი 3) შეადგს
პირისაგან. და მით მოიზი
დავს საშოკმინველსა: აერი
საგან გარეშპთ:

და შს მისსა მყოფარს გჳ
ლი. სახპდ ყოფისა ცეც
ხლისა მის მოძრავისა მდს ²²⁾:

და ¹³⁾ ვა საბერველითა
მჭედელთაჲთა. შემოიკრების
ნიავი წოვლილი. აერისაგან
მახლობელით. აღავსის.
ჭოვრი თვსი. და აგრილ
ოზნ სიმჭოვრვალესა
მას ცეცხლის სახესა.

და მერმე მისცის ნესტოვთა
გოვსათა. მკრთომალეთა.
ამას დაოვცხრომელად
იქმს. რლსამე მოლ
ეზით. მოიღებს გარეშპთ.
და რლსამე განგდებით.
განაგდებს შინაგანით:

ხ მე ვჭგონებ. ვდ ¹¹⁾ ესეარს მი
ზეზი სოვლთქოვმისაჲ
რი ³⁾ იგი მოოვჭდის კაცსა

– 15 –

არს სახისაგან.

ხ ოდესმე ოვცალო რაჲსა
განმე იქმნის გონებაჲ გინა
თოვ დაყოვდნის ჟამ
სა ძილისასა. განსოვვენები
სათვს ჯოვცთაჲსა:

ად ⁵⁾ საშოვმინველი არავე
დასცხრების. დადაცათვ
არა შეოვდგის ნებაჲ.
და მე ვჭგონებ გოვლისა
თვს. რეს იყოს იგი შეცვ
ოვლ ფირტჳსაგან. ოვკოვ
ანაჲთ ²¹⁾ კერძო. ვდ ¹¹⁾ შემო
კრებაჲ და განმარტებაჲ
მისი. მიზეზიარს ძრვისა.
ფირტჳსაჲ:

ამისთვს ფირტჳ აგებოვლიარს
თხელად. ღროვბლის სახედ
ძრავალ სადინელ შემერწოვლ
ყიასა თანა. და რჳს

მოკრბის. და შემოიოჭის
შეიწრდის სოვლი იგი მას
შინა. გამოჰკრთის პირი
საგან. ხ რჟს განიქსნის
და განემარტის. მოზიდვით
მოიზიდის. არისაგან
სოვლი და ესე არს მიზეზი.

– 16 –

რლითა სოვლისიდებს კაცი.
მრჩობლითა მით ცეცხლებ
რითა. მდს ²²⁾ მდგომარჯ
რ საკოვრებად. სიმკოვრვა
ლისად არს ძრვად მოქმე
დებისად. და გვხილავს.
დაწყებად მისი გოკლსა შინა
და დადგრომითა ძრვისდ.
თა. ესე ასოდ რი ³⁾ არნ მოღე
ბითა ფირტკსადთა აერი
იგი მდგომარჯ მისთანა მს. ²²⁾
და ამისთჳს ოდეს აღმატის
მკოვრვალეზად იგი. ოჯჯფრომს
ზომისაარნ. სოვლის
ღებად იგი მწრაფლ. ზადს
ზა ²³⁾ მაღლად. კოვეთით ჟამ
სა კოვრვებისასა:
და სხოკათაცა სენთავდს ¹⁸⁾
ბოვნებად იგი აზმნოზნ.
დაშრეტასა აღსა მას. მკ
ოვრვალეზებისასა. მოღები
თა მით ჰაერისადთა. ახ
ლად ზაისზა. ²³⁾. და რა ბოვნე
ზად ჩნი გლაზაკარს. და
ოვკმან მას მიზეზნი მრავ
აღნი. დგომისა მისისათჳს.
არაზ ²⁴⁾ ჰაერთა მით მაგრილ
ობელითა:

– 17 –

სიმკოვრვალესა გარემჴთ
მსგავსად ცხოველთა დგო
მისა. ად ⁵⁾ ოვკმს მას სა
ზრდელი მპყრობელი. და მო
მგებელი. და ამისთჳს საჴ
მლითა. და სასოვმლითაგან
სროვლდების ნაკლოვლევ
ანებად იგი. ოლარს ჴორ

ცთა შინა ჩნთა. ძალისა
მისგან მომყვანებელისა
და არს შეწევნად ამის
მკოკრვალებისად ოლ
არს გოჯამსა შინა საქმი
თა მით ბოჯნებისადთა
რ ოჯზეშთაესი იგი ასოთად
და ოჯმთავრესი გოლი არს
ვრ ⁶⁾ იგი ვთქოვთ. მიმწევნელი
მკოკრვალებისდ. მის
სოჯლიერისად და ცხოველე
ბისად. ყლთა შინა ასოთა
რი ³⁾ დაჰბადა დამბადე
ბელმან. რა ¹⁰⁾ იყოს იგი მპყრო
ბელი ძალითა თვსითა ყლი ¹⁴⁾
სა გოჯამისა. და ესე ამის
თვს რა ¹⁰⁾ არარად დაშთეს
განგებისაგან მისისა ოჯქ
მად. და ოჯრგებად.

– 18 –

და ამისთვს იქმნა ადგილი
გოკლისად. ოჯკოჯანა კერძო
ფირტვსა და დადგრო
მითა ძრვისა მისისადთა.
მოილის, ფირტოკვმან
მისა. და განავრცის შეწ
ყნარებისათვს ჰაერისა
და შეაჭირის. განსავალ
თა მათ ნესტოკთა. საშ
ოჯმინველსა შინა განსა
ღებელად. ნეშტისა მის
დაშთომილისა მისგან:

და ადგილი სტომაქისად არს
მახლობელად გოკლისა წი
ნადთ კერძო. რა ¹⁰⁾ განატ
ფობდეს მას. რა ¹⁰⁾ იყოს წარ
მართებოვლ საქმეთა
შინა თვსთა. და მითოვალ
ვასა ჰამადთასა.

რ სადინელი ჰამადთად, და
სოკლისად. მახლობელარიან.
ოჯრთიერთას. შეტყ
ოჯვებით. სიგრძით ოჯრთი
ერთას. ერთპირად. და შთა
სლვად იგი პირველად
ორთდვე მათ ერთისა
გან გზისა არს:.

ბ რჟს მიიწიოს შინაგან სიღრ
მესა. ნოტიებისა მის მიმართ.
ოლარს ღვძლსა შინა
დაოჯტევის ნოტიებასა მას
საკოჯთრებად იგი მკოჯრ
ვალეზისად მის ცეცხლებრ
ისად. რი ³⁾ იგი მსგავს არს
ფერსა სისხლისასა.

და ღვძლისაგან გამოვლენ
ორნი განსადინელნი.
მიმსგავსებულნი ღართა
რლთა შინა არს სოჯლი და
სისხლი. რა ¹⁰⁾ იყოს სისხლი.
მდინარჲ შეწევენიტა მკოჯრ
ვალეზისადტა, მისლვად
და განფენად ყლსა შინა
გოჯამსა. და ყლთაგან
მარლოჯტა განიყვის. და
განიზნიის ყლთა შინა ასოტა

და არნ ესე შეერთებიტა.
ორტა მათ ძალტადტა
რნი იგი არიან განმაცხოვე
ლებელ და მთავარ. ვიტყვ
მკოჯრვალეზასა, რი ³⁾ მიაწ
ევს ნოტიასა განგეზასა
მას ძალისა ცხოვრებისა
სა. რლ იგი არს აჰკად ტა
ვისად:

რლისაგან არს ძრვად. ყლტა
იოგტად. შეოჰვად. და
განმარტებანდ ღართად რი ³⁾
ძრავს ყლტა ასოტა გოჯ
ამისათა. და მით იზარდე
ბინ. და ორძინ შეერთებიტა
ორტა მათ ძალტა წოჯლი
ლადტადტა. რლარს ტჯნი.

და ზრდიტა მისიტა, კლდე ¹⁷⁾
იზარდეზის აჰკადცა. რი ³⁾
იგი ჰმოსია ტანსა. და აჰ
კაი ესე ნივტიარს. რი ³⁾
აწოვეზს. ზჭტოგან ვე ²⁵⁾ ქოკჭდ
მდჭ, შემცველ მრავალტა
მატ. რლ არიან გოჯჯნი.

ზოვრგისანი. და ზრდად იგი
კლდ აწოვებს ტვნთაცა მთ
რნი არიან ყლთა შინა მოვ
ალთა იოგთა. და ლართა
განიყენიან. და თითოვეოვლმან
მივლის გზად თვსი:

და ვრ ⁶⁾ შთავიდის იგი სტომ
აქად. არა დასცხრის ვდს ¹⁸⁾ და
ადნვის იგი მვოვრვალეზითა
თვსითა. ვა ¹³⁾ ბრძმედმან. და
მიავლინის იგი მისადინელთა
მარლ შეოვდგან. და გან

– 21 –

იყვის ყმირი (?) წოვლილისაგან
და წოვლილი იგი მიიწიის სადი
ნელთაგან. თვსთა ღვძლად
ხ ყმირი იგი განვიდის. ადგილ
თა მათ ვრცელთა ნაწლე
ვად. და დაადგრის ჭამადი
იგი ჟამ რაოდენმე. ადგილ
სა თვსსა. რა. ¹⁰⁾ არა მწრაფლ
განვიდეს. და დაოვცადებე
ლად ოვკმდეს კაცსა ჭამად
და ოვცალო იქმნეს მისგამო
მსგავსად პიროვტყოვთა ,

და საკმარ არს ღვძლისაგნ
შეწევნად საქმითა მვოვრ
ვალეზისადთა. რა ¹⁰⁾ შეცვალ
ნეს. ნოტიანი იგი მიმავ
ალნი და შექმნეს სისხლად

ხ ადგილი ღვძლისად შორავს
გოვლსა. რ ⁴⁾ ვერეგებოდა ვრ
მცა იყო ასოდ იგი მთავ
არი. რლარს ძირი ძალისა
მის ცხორეზასად. შეჭყლე
მოვლ სხვსაგან. და განმცარ
ყოვნა. გოვნებად მვოვრ
ვალეზისად. შთასად
ინელმან მან ლარიანმნ
ოლსა ჰრქვან კორვი:

– 22 –

ამისთვს იქმნა მისავალი
გოვლისაგან ღვძლად. რი ³⁾ მი
აწევს. სოვლსა მას ცეცხ
ლებრსა. და იგი არს განმგე

ბელი ყლთა ძრვათაჲ და
სლვათაჲ. ამისთჳს ღირდა
რა ¹⁰⁾ აქოკნდეს მათ საფა
რველად კემხაჲ რი ³⁾ იგი შედ
გმოვლარს ძოვალეზითა
და იოგეზითა მრავლითა
და მას შინა არს დამტკიცით
და დაცვოვლ ვა ¹³⁾ მეოვფჳ.
შინაგან კრეტსაბმელსა მას.
დამკვდრებოვლარს. და ეგ
რჭთვე სახედ ვხედავთ გოვ
ლსა რ შეცვოლარს იგი ვა ¹³⁾
სახლსა შინა. დამყარებ
ოვლსა, მოცვითა მით ფერ
ცხალთაჲთა. გარემო
ჲს მისა და ოვკოკანა
ჲთ კერძო. მომტკიცებ
ავლარს. ზოვრგის ძოვა
ლთაგან. შეზღოვდვილ ორ
კერძოვე. წინაჲთ კერძო
გარდართხმოვლარს მკერ
დი და ოვღელნი საფა
რველად მისა ვნებათაგნ

– 23 –

და ვა ¹³⁾ იგი გიხილავს ქყნის
მოქმედთაჲ. განაგნიან რაჲ.
სადინელნი წყალთანი
რა ¹⁰⁾ ნოტია ყონ ქყნჲ. ად ⁵⁾
მტილსაცა მივამსგავსოთ
რლსა შინა არიან. მრავალ
ფერნი ხენი. და თითო სახე
ნი. ნერგნი. დაწვალეზოვლნი.
ფერითა და სახითა.
და გემოჲმთა. თითოვეოვლი
საკოვთრებითა თჳსითა. იზ
არდების ერთისაგან წყლისა.
და ძალი იგი ნოტია მყოფელი
ყლთაჲ მათ ერთი არს ბოვ
ნეზით. და საკოვთრებაჲ
მიმღებელთა მათ ზრდის
ათაჲ. განიყოფვის მრა
ვალ ფერად. ვრეზითა ³¹⁾ თი
თო პირითა. და იქმნის იგი
სიმწარჳ ხესა მას ში
ნა. პავოვრეცისასა. და
მავოვდინებელ ხჳსა მას
შინა მათოვნსა. რლისა

ნიგოზი მაკოვდინებელი წა
მალი არს. და სხდ, ²⁸⁾ არს ძა
ლი მისი ზაფრანსა შინა
და სხდ არს ბარსაბონსა შინა

– 24 –

და სხდ ²⁸⁾ არს ნერგსა შინა.
რლსამე შინა ყინელ. და რლსამე
შინა ტფილ. და რლსამე
შინა განზოგებთარნ ძალი.
და შროშანსა. და ვარდსა
აქოვს სოვლი ნელი. და ლელ
ოვსა და სხალსა აქოვს სიტ
კბოვებად. და ვაზსა გამო
აქოვს ყოვრძენი. და მის
განარს ძალი ღვინისად
და სხოვანიცა რნი აღმოს
ცენდებიან. ერთისაგან
მიწისა და ერთისაგან ნოტი
ისა გამოვალს და აღმო
აცენებს თითოფერად და
წვალეზოვლთა. ვრებასა ³²⁾
შინა მათსა:..
და ამას სახესა ვხედავთ
მტილსა მას შინა. ჩნსა სოვ
ლიერსა. ბოვნებისაგან და
ოვფროდს ოლისაგან. ³³⁾ ბოვ
ნებისა. ძოვალთა და ღრტ
ილთა. და ძარღოვთა. და
ლართა. და იოვთა. და ჯო
რცთა. და ცმელთა. და თმ
ათა. და ფრჩხილთა. და
თოვალთა მხედველთა.

– 25 –

მრავალთა ფერთა და ყოვ
რთა. მსმენელთა თითო პი
რთა კმათა. რი ³⁾ შეეტყოვების
ამათ საკოვთრებითა.
განწვალეზოვლითა. განშოვრ
ეზოვლითა. ოვრთიერთას
ერთისაგან საზრდელისა
რი ³⁾ შეიცვალეზის თითოვეოვლ
თა შინა ასოთა. საკოვთ
რებისაებრ მათისა. რ ⁴⁾ რი ³⁾ მი
იწიის თოვალად შეეზავის
ასოსა მას მხედველსა.

და აპკათა მათ განრჩ
 ოვნვილთა. გოვგათასა
 და რი ³⁾ მიიწიის სასმენელად
 შეეზავის ბოვნებასა მას
 შინა სმენისასა. და ბაგე
 თა შინა განემარტის საზ
 რდელი. მოვალთა შინა შეშა
 გორდის (?) და განფიცხნის.
 და ტვნთა შინა დალბის.
 და დაჩჩკს აღმოცენებისა
 თვს. თმათა ორთქლითა.
 მით განმწვალელებელითა.
 და ოვკოვეთოვ განვიდის იგი
 სადინელთაგან მრგოვალ
 თა. გროზ იქმნის თმაჲ იგი

– 26 –

.

ორი სვეტი დე-
 ნის ტექსტს
 ავლია

მისგან კაცობრივისა. და
 შექმნა იგი კერპად. ვა ¹³⁾ იგი
 მთელელმან მან. ჟამად
 ჟამად განასროკლის სახც
 იგი ნივთსა მას შინა. პირ
 ველითგან დასასროვლადმდჭ
 ეგრეცა გამოთლად. ბოვნე ბისა
 მის ჩნისაჲ. სოვლისაჲ
 არს. პირველად დაწყებაჲ.
 ოვსროვლად. განსროვლებ
 ასა სროვლ. და იყოცა ოდ
 ესმე. სროვლ. ოვკოვეთოვ
 მცა არა შემთხოვევასა
 მას ბოროტისასა. დაეპრ
 კოლა მადლისა მისგან
 სროვლისა და დაკლებოვლ იქმ
 ნა. დაბადებოვლობაჲ. იგი
 რამცა ³⁴⁾ მბრწყინვიდა მის
 .. ხატებაჲ იგი ღდ: ²⁶⁾
 .. იქმნა შრომით. და მოვზ
 აოვრებით. მიმავალ სოვლი

– 27 –

კაცისაჲ. მასვე სისროვლე
 სა. ამას მიოვწერს დბლი ²⁷⁾

მცელი პავლჳ კორინთელთა
მათ და იტყჳს.

ოდეს ყრმა ვიყავ. ვიტყოდი
ვრ ⁶⁾ ყრმაჲ. ხ ოდეს ვიქმენ
მამაკაც. დაოჳტევე სიყრ
მისაჲ იგი. რ ⁴⁾ არა სხჲ ²⁸⁾ სოჳლი
არს ყრმისაჲ. და სხჲ მამ
აკაცისაჲ. ად ⁵⁾ ოჳსროჳლ
არს ყრმასა შინა. და სროჳლ
მამაკაცსა შინა.

და ვა ¹³⁾ იგი მცენარჳთა. მოზ
არდთათჳს ვიტყჳთ. ად ⁵⁾ ცხო
ველარიან. რ ოლსა აჳოჳნდ
ეს. ნაწილი ცხოველებისაჲ.
და ძრვისაჲ: არა ერჳოჳმის
მას ოჳსოჳლო. და არცა
ოჳსროჳლ. ოდეს აჳოჳს ცხ
ოველებაჲ: რ ოდეს იქმნა
მცენარჳ მოზარდცა არს
ად ⁵⁾ ვერ მიწევნოჳლ საქმესა
გრძნობისასა. ეგრეცა პი
როჳტყოჳთა შინა არს სლი ³⁵⁾
პიროჳტყოჳებრი მგრძნობე
ლი. და ვერ მიწევნოჳლარს

– 28 –

სისროჳლესა. რლარს მად
ლი მეტყოჳელი. და გოჳლის
ხმის მყოფელი:..

ამისთჳს ვიტყჳთ. ვდ ¹¹⁾ სოჳლი
განსროჳლებოჳლი ჳეშმარიტი.
კაცობრივიარს საცნა
ოჳრ. ყლთაგან საქმეთა მისთა
ხ რი ³⁾ გარეშჳ არს მისა. სახელის
დებით ხ იწოდების სოჳლ.
და არა ჳეშმარიტ. ვინადთ
გან ოჳსროჳლარს იგი. ად ⁵⁾ არს
მას შინა ნაწილი მოქმედი
მშოჳმინვიერი. ვრ ⁶⁾ იგი გოჳესმა
მოსჳსგან დბდბისათჳს კაც
ისა. ვდ ¹¹⁾ არს იგი კაცსა შინა
მიდრეკითა მით მისითა ბოროტად
რლისათჳსცა მცელი ³⁷⁾ ასწაჳებს
და იტყჳს. განიძარცოჳით.
კაცი იგი ძოჳელი. და შეიმოსით
კაცი იგი ახალი. განახლებოჳლი,
მსგაჳსებითა დამბადებელისა
თჳსისადთა: ად ⁵⁾ იყოს

ჩნდა. რა ¹⁰⁾ კლდ ვეგნეთ. მად
ლსა მას. მსგავსებისა ღთი
სასა. რლითა დაჰზადა
ღნ კაცი. პირველ ოდეს თქა ²⁹⁾

– 29 –

ვეშნეთ კაცი ხატად და
მსგავსად ჩნდა. რლისაჲ
. : არს დბდ ³⁰⁾ და ძლიერე
. : ბაჲ. აწდა : .
. : მდს და : .
. : ოკი : .
. : ოკე : .
. : ან : .

ესე კაცისა შესაქმნ დაიწერა დედითა იშხნი-
სადთა. ვინიკითხვდთ მწერლისათჳს ლოცვა ყავთ.

(დედნის გვ. 121).

II.

სასწავლო წიგნი

ქ: ნ
 ქ

 თ*)

ამას შენდა პატიოსანო : ჩნ შევსწ
 ირავთ. რლისა მადლისათჳს ჰკით
 ხც. შოვსენებაჲ მისთჳს იყვნ. ³⁸⁾
 არიან მრჩობლი წერილთა მათ
 წარმოღება. პირველად დაბა
 დებოკლთა მათ ღთისა მიერ
 ექოვსთა მათ დღეთა ქმნოვლი

*) წაბღალულია დედანში. მიხედვისამებრ სამეცნიერო
 ქრისტომატიის დანარჩენ წერილებისა, აქ უნდა ყოფილიყო მო-
 ხსენებული ავტორის სახელი და აგრეთვე სახელი იმ კაცისა,
 ვისადმი მიმართულია ანუ ნამღვენი ეს ეპისტოლე. ავტორი
 რომ ყოფილა ქართველი, ეს ცხადად სჩანს თვით მის ნაწე-
 რიდგან. თუ რა დროის ძეგლია „სამეცნიერო ქრისტომატია“,
 საიდანაც ამოვიღეთ ეს „სასწავლო წიგნი“ და „სამკურნალო
 ტრაქტატი“, ნახე წიგნში „მწერლობა მე IX-X საუკუნისა“.

– 31 –

და სხოჟანი რნიმე წთაგან ³⁹⁾ წიგ
 ნთა. თავდგმოკლნი. შემდგომდ
 ჟმთა აღწერილნი: . :
 ადამისითგან პირველ შექმნოვლი
 საფთ. ვე ²⁵⁾ თევდოსი ღთის მოყოვ
 არისა: ბ: და აბოვდანტის მბ
 რწყინვალისა. მერმე კლდი რაო
 დენი იქმნა სოფელსა შინა: ღ:
 წვალეზისა სახელები. და განმ
 არტებაჲ. მათი შემოკლებოვლი
 თა და ოვზეშთაესითა გოვზნებ
 ითა თითოვეოკლისა მათისათჳს
 რაოდენი შექმნა ღნ. ექოვთა (?) დღე
 სოფლის შესაქმისათა. რლ
 სა იგი ითხოვდა. და მიგიწერეთ შნ: ⁴⁰⁾
 ქ: და არიან ესე ა სა დღესა ცანი
 ზესკნელნი და პირველსავე დღესა
 ქოვესკნელნი: ბ: ქენა: გ: წყა
 ღნი. რლისაგან არს. თოვლი მყინ
 ვარი. სეტყოვად, თრთული და ცოვ
 არი. და სოვლნი მსახოვონი. რლ
 არიან ესე: დ: ანგლზთა პირნი:
 ანგლოზნი მადიდებელნი. ანგლზნი

ქართანი. რნი ჰბერვენ. ანგლზნი
ღროვბელთანი და ნისლისანი. და
სეტყვსანი. და თოვლისანი. და
თრთვლისანი. ანგლზნი ჳმისა ქოვ

– 32 –

ხილისანი. და ელვისანი. ანგლზნი
ცივისანი. და ცეცხლისანი:
ანგლზნი ზამთრისანი. და თესვისანი.
ანგლზნი არჭსანი. და ზაფხოვ
ლისანი. და ყნი ⁴¹⁾ სოლნი დბდბლ
თა მისთანი. ცათაშინა და ქე
ნსა ზა. ოვფსკროვლთანი. და
ქოვეშჳ ქენისანი: ე:
ჯჯხთისა ⁴²⁾ და წარსაწყმედელისა
ნი. და ბნელისანი. ზა ოვფსკროვლ
თა წყალთანი. რლ ოდესმე ქენ
სა ზა. რლისაგან ბნელი მწოვზრი: ე:
ზ: ღამჳ და ნათელი დღისაჲ და განთია
დისჲ. ესე შვდნი ძლიერნი საქმენი
ქმნნა ღნ დღესა მას პირველსა:
ქ: ხ მეორესა დღესა პირველ სამე
არაჲ შს წყალთა და წყალთა: ამას
დღესა განიყვნეს წყალნი. ზოგი
მისი აღვდა ზა სამყაროჲსა და
ზოგი მისი დაადგრა ქოვეშჳ სამ
ყაროსა მას. შს ყლსა ზა პირსა
ქენისასა. ესე ხ ქმნა ღნ დღესა: **ზ** სა
ქ: ხ მესამესა დღესა. ზღოჯები მდინა
რები. წყაროვები ტბები. მეორედ
თესლი სათესავი. მესამედ მცენარ
ენი. ხჳ ნაყოფიერი და ოვნაყოფოდ
დ: მალნარნი. ესე ოთხი საქჳ

– 33 –

ძლიერი ქმნა ღნ დღესა მესამესა:
ქ: ხ მეოთხესა დღესა. **ა:** მზჳ და მთ
ოვაჳ. **გ:** ვარსკოვლაჳნი ესე სა
მნი: დიდნი საქმენი ქმნნა ღნ დღე
სა :**დ:** სა
ქ: ხ მეხოვთესა დღესა. **ა** ვეშაპი დიდი
ზ თევზნი და სხოვანი. **გ** მფრინვე
ლნი ფრთოვანნი წყალთა შინა
ესენი ქმნნა ღნ დღესა მას: **ე:** სა:
ქ: ხ მეექოვსესა დღესა. **ა:** მკეცნი საც
ხოვარნი. ქოვეწარმავალნი ქენი
სანი და კაცი. ესე დნი ⁴³⁾ დიდნი

საქმენი ქმნა ღნ დღესა მე: **ვ** სა
 და იყო ყი ²⁾ ქმნოკლი ღმ კბ: **კბ:** **ვ** თა დღეთაჲ
ქ: და აღასრუჟლა ყივე ⁴⁴⁾ საქმწ თჳსი
 დღესა მას მეექოვსესა რაოდენ
 არიან ცათა შინა და ქენსა ზა ზდ
 ოვთა შინა და ოვფსკროვლთა
 ნათელსა და ბნელსა და ყლსა შინა
 და განისოჟენა ღნ ყლთაგან საქმ
 ეთა მისთა. დღესა მას მე: **ზ:** სა:
 და აკურთხა და განწმიდა იგი
 და აოვწყა იგი ანგლოზისა მიერ.
 მოსწს. რ ⁴⁾: **კბ:** მამათმთავარ
 ნი ადამითგან ვე ²⁵⁾ იჭლისამდწ ⁴⁵⁾
 და გამოვირჩოო თავისა ჩემისა
 ნათესავისაგან მისისა. ერი მო
 გებოვლი ყლთაგან წარმართა.
ხ იყვნის თავნი ესე. და არიან ნა

– 34 –

თესავნი. რლთათჳს თქა ²⁹⁾ ონი ⁴⁶⁾ ესრეთ:
ქ: ადამ: სწთ: ენოკს: კაინან:
 მალალელ: ირედ: ენოჯქ: მათ
 ოვსალა: ლამექ: ნოვწ: სწმ:
 არფაქსად: სალა: **ხ** კაინან
 არა მოაქსენა რიცხოვსა შინა
 ებერ: ფალეგ: რაგავ: სეროვქ:
 ნაქორ: თარა: აბრაჰამ:
 ისაკ: და: **იჭლ:** ერთბამად: **კბ:**
 ნათესავ. : ამისთჳსცა: **კბ:** არიან
 ანბანნი: ებრაელთანი: რლ ⁹⁾:
 არიან ესენი: **ანბანი ებრაეგბრი.**
ქ: ალევ ^{*}) : : ბწთ: : გიშელ: : დალს: ლც:
 ვავ: : ზანავ: წთ: ტწთ: იოთ:
 ქავ: ლამედ: მემ: : ნონ: სამექ:
 აინ: ფწ: : წადწ: კოფ: : რწ: შინ:
 თავ: ამისთჳს: **კბ:** წიგნარიან.
 მოველისაგან შჯოვლისა :
 ესე მოვწლნი ებრაელთა შს: **კზ**
 რადმე არიან: **ხ კზ** აღირაცხები
 ან: რ ხოვთნი იგი ასონი მთ შს
 ორკეს არიან: ქავ მრჩობლარს:
 მემ: და ნონ: და ფწ: და წადწ
 ესრეთცა წიგნნი აღირაცხებიან
 ა აბესით რლარს შობაჲ სოფლისაჲ:

^{*}) დედანში „ყოველი ასოს სახელის შემდეგ თვით ასოც
 სწერია.

ბ. ელისმოთ. რლსა ჰქჳან გმსლვთაჲ, ⁴⁷⁾:
გ ოდოისკრა; ოლარს ლევიტელთაჲ;
დ ოდოდაბირ: ლარს რიცხოკთაჲ:
ე ევედებარიმ რლარს მეორჳ შჯოვლი
ვ დიიჳ ⁴⁸⁾ რლარს ისოჳ ნავესი: წიგნი
ზ დიიოზ: რლარს იოზი: .
წ დასოპტიმ: რლარს მსაჯოვლთაჲ
თ დიროვთ: რლარს როვთისი:
ი სფერთელიმ ოლარს დავითი:
ია დვბდრიამია რლარს ნეშტთაჲ ა:
იბ დვბდმიამინ: რლარს ნეშტთაჲ ბ:
იგ დისმოვლ: ლარს მეფეთაჲ; ა:
იდ დიდთოვდისმოვლ ⁴⁹⁾ რლარს მფთაჲ: გ:
იე დმალაქიმ ოლარს მეფეთაჲ: დ:
ივ დმალაქიმ რლარს მეფეთაჲ: დ:
იზ დმასალოთ რლარს იგვთაჲ:
იწ ტკოველწთ რლარს ეკლესიასტწ:
ით სირამ რლარს: ქებაჲ ქებათაჲ;
კ დათარიასარა რლარს იბ წწყლთაჲ:
კა დიესაია: რლარს ესაია წწყლისაჲ: ⁵⁰⁾
კბ დიიერემია: რლარს იერემიადსი;
კვ დიეზეკიელ: რლარს ეზეკიელისი:
კდ დიდანიელ რლარს დანიელისი:
კე დიეზდრა: რლარს ეზრაჲ: ა:
კვ დიეზდრა რლარს ეზრაჲ: ბ
კზ დიესთერ ოლარს ესთერისი:
ქ: არიან სხოგანიცა მცირენი წიგნი

ნი: რლსა ჰრქჳან: კინოთ: რლარს გოდბჲ:
ესე იერემიასა შეერთვს: რლარს
რიცხვსა მაგის მეტი: და იერემია
სავე შეერთვს: რა ¹⁰⁾ რჳკოვე რიცხვ
ცა ესე წიგნთაჲ გაოჳწყო ჰქმ
მარიტითა სიტყჳთა: . .
ქ: ხ სიტყჳსა შემოღებისაჲ ამის არს
სახწ ესე: ოთხად და ხოვთად
განჰყოფენ. ებრაელთა ყრმნი ⁵⁴⁾:
ძოველისა შჯოვლისა განთა:
ხოვთეოვლად დააწესებენ მოს
ეს წიგნთა: რ შემდგომთაჲცა მათ
ესრწთვე დააწესეს. რლარიან
წიგნნი ესე: შობათაჲ: გამოს
ლვათაჲ: ლევიტელთაჲ: რიცხთაჲ:
მეორისა შჯლისაჲ: მეორედ:
ხოვთეოვლად: სტიქერონნი: რლარ

იან: წიგნნი ესე: იოზი: დვთი: იგვთმ:
ეკლესიასტჳ. ქებაჲ ქებათაჲ:

- ქ: ხ სიბრძნს სოლომონისი. და ზირ
აქი. იგიცა სტიქერონვე არიან:
და სარგებელნი არონადსანი
ოლარს კიდობნისანი. ხ ებრაელთა
არა დადვეს მოველისა შჯლისა
ქ მესამედ ხოჯთეოკლად წწყლთმ
რლარიან წიგნნი ესე: იბ თა წწყლ
თაჲ: ისაიაჲ: იერემიაჲ: ეზეკიელი

– 37 –

დანიელი: რნ იწყო წწყლებად.
ოჯწინარჳს ეზეკიელისა:

- ხ ცხოვნდა ცხოვრებასა მისსა.
მრავალჟამ და მიიწია ვე ²⁵⁾ მეორჳდ
წლადმდე. დარიოს მეფისა.
რი ³⁾ იყო ოჯწინარჳს პირველსა წელ
სა კვროს მეფისასა:
ქ: ხ შემდგმდ ჟმთა წწყლთა ამთ
წწყლებდა ანგეოზი. დასაბამსა
მეორედ შპნებასა მის ტაძრისასა
იპმს ⁵²⁾: წწყლებდა ზაქარიაცა
შემდგმდ: მვ დღისა ანგეადსა
დასასროვლსა შწნებისათჳს.
მის ტაძრისა. ხ ჟმთა მათ წწყ
ლებდა მალაქიაცა: . : .
ქ: ხ ზოგად აღიწერნეს. ესე: იბ ნი წწყლნი
ქ: მეოთხედ ხოჯთეოკლად დააწესეს
წიგნსა: რლსა ჰრქჳან. დექთობინ
რლ გამოითარგმანების. დაწერილად.
ესე წიგნნი არიან ისოჲ ნავესი.
პირველი წიგნი. მსაჯოვლოთაჲცა მასვე
შეერთვის და როვთისი. ამისთს
ერთი იგი ასოდ ორკეცარს. რლარს
ქაფ: ნეშტთაჲ: ა: და მე ზ: ამი
სთჳს. რ ორკეცარს მემ: . : .
და მეფეთაჲ წიგნი. რ ორკეცარს
ნონ. მე: გ: და მე დ: მეფეთაჲ

– 38 –

რ ორკეცარს: ფჳ: ესე არიან: ოთ
ხნი იგი ხოჯთეოკლნი: რნი იგი
აღირაცხებიან: : კ : წიგნად არიან
: კდ : ავ რიცხვთ: ამისთჳს რ ორ
კეცარიან: დ ნი: იგი ასონი:

- ქ: ხ შემდგომად დ თა ამათ ხოჯ

თეოზლთა : კა : პირველი და მე ბ:
წიგნი ეზრადსი. ერთ წიგნად
შეირაცხების, ებრაელთა შს. ამის
თვს. არ წადეცა ორკეცადვე შე
ირაცხების რლარს; კვ: თავი: წოვ
ლილ წოვლილად თქოვმოვლი:

ქ: ხ ესთერისი წიგნი: კბ: შეირაცხების
: კზ : თავად იპოვების: ესე კზ ნი
სადავე იპოვებიან. და მრავალ
ფერთა სახითა აღრაცხნი:
კბ თა მათ საქმეთათვს. რლ
ქმნნა ღნ: ვ თა მათ დღეთა სო
ფლის შესაქმისათა. კბთა მთ
თვს ნათესავთა ადამითგნ
იწლისამდღ. კბთა მათთვს
ასოთა: ალფითგან ვე ²⁵⁾. თავად
მდღ: და კბთა მათთვს წიგნთა
შობათადთგანვე ²⁵⁾ ესთერისა. და
საწყაოკლიქმნა: კბ ს ქსესტსა
ჰრქვან ებრაელთა მოდ. ხ მოდი
ბერძენთა გამოთარგმანეს და

– 39 –

მოდადვე სახელსდებენ:
ეგრევე სახედ მეგვპტელნი. სახელ
სდებენ მეტ. ეგრევე სახედ ასოვ
რნი. და არაბიელნი. მოდადვე
სახელსდებენ. რი ³⁾ გამოითარგმა
ნების აღსარება. რლარს მოდიმ:

ოვკოვეთოვ არა აღივსის მოდი
იგი არა აღიარის ვდ ¹¹⁾ სავსწ არს:
და სხოვასაცა ადგილსა გა
მოთარგმანებად ორკეცად
ჰპოვო: რ. ჰრქვანცა გნომონ
რლარს საწყაოვლი: სახელედვე
ბის აღსარებაცა. და აღსარებ
ოვლი და აღმარებელი:

რ რიცხვ იგი საქმეთა მათ ღთისა
თად დასაბამითგან კბთა მათ
ასოთა სიტყვს შეთოღებად(?) რლი
სათვს შჯოვლი ჩნდა მოიწია. და
ღთისა მოძღვრებითა ყივე ⁴⁴⁾ ჩნ
სახელ გოვექმნა: რლისაგან შჯოვ
ლი. და საიდოკმლონი. მას
შინა. ქწ ივ ⁵³⁾ მოსლვასა მას მის
სა გვწამა. და გამოგვცხადნა
რი მოვიდა და სახარებითა მით
აღგვსო ჩნ. საზომი იგი ცხორ

ეზისაჲ. **მოდისა** მისგან ესე იგი
არს აღსარებისაჲ. ყნ რნ ⁵⁴) აღიაროს

– 40 –

მისა მიმართ. ცხოზმ მისგან
შეიმოსოს. საწყაოვლითა მით
სიწმიდისაჲთა. რ ეზრელთა თქვ
ან. ოლარს აბ: ქსესტი: პირველ მო
ქსენებისა მისებრვე. აღრაცხილი
სა. რნი მრავალ სახედ თქოვმ
ოვლარიან. რ მრავალთა სხოვ
ათა ნათესავთა. გინათოვ შეჰ
მატეს. გინათოვ გამოაჰოვეს
საწყაოვლისა მისგან. რი ³) ჰეშმა
რიტად ეზრელთაგან აღირა
ცხა. ად ⁵) ჰრომთაცა შს იჰო
ვა. ენისაებრ მათისა: . :
მოდსა საწყაოვლ ჰრქჳან ვა ¹³)
ეზრელთა შს. ალფე ყრმასა
სწავლასა შინა ჰმოდლოვრინ
და ბერძენთა შს. ალფინ ძიეზად
იჰოვა. და სახელედების. ხ მე ვის
წავე. ეზრელთაგან. ცხადად
იჰოვნეს. სხოვასაცა ენასა შს
ად დავითსაცა: ი წიგნადვე განჰ
ყოფენ: პირველით: ფნით ⁵⁵): გან. რლ
არს. **ესრია**, რის გამოითარგმანების.
ნეტარ არს კაცი რი არა მივი
ვე ²⁵) რლისა თავი: **ერმეს ქილალ დაზო**
ეზიონ. რლარს ნეტარარს რნ
გოვლისხმა ყოს გლახაკისაჲ.

– 41 –

ხ აზილას თქა ²⁹). ნეტარ არს სახჳ
კეთილი მიცემად: **ბ**: წიგნად: **მა** ⁵⁶).
რლისა თავი. **ქიალთა** **აროგალა**
ფისიმაინ: რი გამოითარგმანების.
ვა ¹³) სოვრინ ირემსა ვე ²⁵) **ოა** ⁵⁵)
თავადმდჳ: რლისა თავი **ცლოინ**.
მასფატა ქლაველ ექთე რი გა
მოითარგმანების: ლო სარჩელი
შენი მეოვფესა მიეც. გ წიგნად : **ოზ** ⁵⁸):
რლისა თავი: **აქაოთ იცლესოიმ**
რლი გამოითარგმანების ვრ კეთილ
არს. იწლისა ღი გოვლი ვე ²⁵) **კც** ⁵⁹): მდჳ
რლითა (?) თავი. ესდიადონა. ილოვლა
მასის. რი გამოითარგმანების:

წყალობათა შენთა ოო ოკე. ⁶⁰⁾
 ოვგალბდე: ხ დ წიგნად ჟთ ⁶¹⁾ რლისა თავი
 ადონა იმონა თაავათა
 ლანოვ, რი გამოითარგმანების
 ოო შესავედრებელ მეყავ ჩნ: ვე ²⁵⁾ რე მდც ⁶²⁾
 რლისა თავი. ოვდვლა ადონაი
 ქიტოფ ქელოჯლა მესდო. რის გამო
 ითარგმანების: აოვვარებდით და ⁶³⁾
 რ ტკბილარს. ხ არს ფნთა ⁶⁴⁾. მათ ზა
 ხ: ე: წიგნად: რე ⁷⁴⁾; ფნი რლისა თავი
 ოვდოვლა ადონაი ქიტობ ქილოვლ
 ამისდო. რის გამოითარგმანების

– 42 –

ეგრეთვე: აოვვარებდით ოა რ კეთილ
 ვე ²⁵⁾ დასასროვლადმდს ვე ²⁵⁾ მეერგა
 სესა ფნსა. რლისა თავი არს
 ალელოველ. ბაკადისო რი გამო
 ითარგმანების: აქებდით ლა სიწმი
 დეთა შინა მისთა. არს იგიცა
 აზა ⁶⁵⁾ რნსა ⁶⁶⁾ ფნსა: წიგნი განმრთლს
 რ ებრაელნი ჰყოფენ. დასასროვლსა.
 თითოვეოვლისა წიგნისასა
 ე თა მათ წიგნთა საფნეთა ⁶⁷⁾:
 და სროვლსა მას ფნისასა:
 საგლბელი დასასროვლი არს წიგნსა:
 მისტობაროქ ადონაი. ზლოი
 იწლი: მეალო აოდ: ლაოვლა
 ამინო ამინ: რი გამოითარგმნბს
 კხლარს ⁷⁵⁾ ოი ⁷⁶⁾ ღი იწლისაი ამიერიტგან
 ოკე იყვნ იყვნ. ესე არს სადა
 დაესროვლების თითოვეოვლი ე ვე ⁶⁸⁾ იგი
 წიგნი რიცა ⁶⁹⁾ იგი წერილარს დასას
 როვლსა: მე მ ფნსა და ოა სა და
 პწ და რე სა ⁶²⁾ ხ რ ⁷⁷⁾ და მეერგასისა მის
 ახლოს ოი ღი იწლისაი იყვნ იყვნ. ყი
 სლი აქებდით ოა: რი ითქოვმის ებრა
 ელებო ქოჰანნეს: სამათე იწე
 თელოვლა. ალელოვლა ითქოვმის
 აქებდით: ალითქოვმის ოა. და

– 43 –

დაესროვლების ე ოვლისა ამის
 საფსალმოკნისა საქმწ:
 ხ მიკვრს: თითოვეოვლად: აღმომკ
 ითხველთაი. ესოდენისა ამის
 სლისა წდისა შემზადებაი და

გოვლის ხმის ყოფად. ონი სარგებ
 ელსა ამას. და ღთისა ნიჰსა
 მიიღებენ. რა ¹⁰⁾ არცაღა ამასზა
 იქადოდინ. შს წარმართთა
 ყრმათა. ად ⁵⁾ რა ¹⁰⁾ ოვწყოდინ
 რადცა იპოვოს მათ შს შემზა
 დებოვლი გინათოვ შჯლისაგან
ჟემმარიტად წთაგან წიგნთა ძოვ
 ელისაგან შჯლისა. და ახლისაგან
 რი იგი მათ შს იპოვოს. მიზეზი
 აქოვნდეს. პირველად წარმართთა
 შს: ასოდსა შემოღებად
ქ: ალფისაგან. რი ითარგმანების
 სწავლისა მცნებად. მოყვანე
 ბოვლსა მას ყრმასა და იტყვს
 ისწავე ალფისაგან. და მათა
 მიმსგავსებოვლად. ალფა სახელი
 დასდევს. და შეეტყოვზა გამოთ
 ქოვმად იგი. გამოთარგმანებ
 ოვლისა. ბერძენთა ენასა.
 რა ¹⁰⁾ ჰრქას ⁷¹⁾ ყრმასა ისწავე ძიებად

– 44 –

ალფინ. რ ალფინსა ძიება. ჰრქვ
 ან. ბერძენთა ენას. ად ⁵⁾ რ ⁴⁾ თავცა
 არს ასოდ იგი ალფად. და
 ღთისა მიერ მოცემოვლარს. ნა
 თესავსა კვთასა: ალფად პირი
 სა. და გოვლისხმისყოფად. რლ იგი
 წიგნსა ისწავებდედ. დიდითა
 ალფითა პირისადთა ითქოვმის.
ხ სხდ. იგი ასოი მცირედითა აღე
 ბითა პირისადთა. მიეთხროვზის.
 და ითქომის. ად ⁵⁾ არცაღა
 ასოდ აქოვნდა ბერძენთა. ად ⁵⁾
 ფენიკისაგან ასოდთა წერდეს
 მათსა მას ბერძოვლს ასოსა
 რ ეგრწთვე კმითა და სახელის დებ
 ითა. ვა ¹³⁾ ებრაელთად. მიმსგავ
 სებოვლად. ჰებრაელთაებრვე
 პინიკთა მათგანვე იპოვზა.
 პალამიდის ვინმე: ოვკოვანადს
 კნელ მოვიდა: და იწყო: ალფა:
 ულის ბეტა: ივ ⁷²⁾ ხ ასოდ ბერძენთა ოვპო
 ვა. მარტოდ. ესე იგი არს:
ალფა: A: ბეტა B: გამა Γ: დეტა Δ:
იოტა E: კაპა K: ლამდა Λ: მჟ M:
ნჟ N: ოვ O: პი Π: რო P: unas : სიმა Σ: ტავ

ასოი სამი. **თეტა Θ: ფჳ Φ: ქი X:**
ამისტვსცა მრავალჟამ: **იგ** ⁷²) ხ იჯ
მევდეს. ამისტვსცა რ პირველთა
მათ არა აქოვნდა ლიტონი.
პალიდა სახელსდვეს. სიმიაფსა
გან. და პისა. და ალფასა წერ
დეს. და სხოჯასა მრავალსა
სიტყოვასა სხოკად სახჭდ. სა
ხელსდებდეს. და წერდეს:
ამონიდოს ჯონელმან შესძინა
ორი ასოდ: **ცეტა H: ჟ: ა:**
ეპიქარმოს სირაკელმან სამი სხდ:
ზეტა Z: ქსი Ξ: ფსი Ψ: და ესრჭთ
აღესროვლა: **კდ:** იგი ასოდ. ამის
თვსცა მიაგავსა ომიროს
რიცხვ იგი **კბ** თად მათ წიგნთად
ებრაელთად. **კდ** სა მას ასოსა
გამოსახოვლსა. და აღრაცხი
ლსა. და მანცა თვსი იგი ჰელო
ვნებად. ზლიადომსი. **კდ:** ნი და
ჩხიბოვლნი **კდ** ითა მით ასოდ
თა მიაგავსა: ეგრეთვე კლდ:
დვსევს (?). ესევე სიტყვს შემოდებად
ჩნისა მის აღთქოვმისად. რლისა
თვს იგი აღვთქოვთ. ჩოვენებად
რიცხვ იგი **კბ:** თა მათ საქმეთ

ლთისამიერ რი ³) ვ: თა მათ დღეთა
სოფლის შესაქმისათა იქმნა
ლოცვა ყავთ ჩემთვს საყოვარე
ლნო. აღმორად იკითხვიდეთ. სი
ყოვაროვლით შეიწყნარჭთ:

(ამ სასწავლო წიგნის მეორე ნახევარს აღარ
ვბეჭდავთ. აქ მოყვანილია ქრონოლოგიური ტაბლი-
ცა ებრაელთა, კტოლომეთა, სპარსთა, რომაელთა და
ბერძეთა ისტორიიდან, – ასო. მთავრულით თეოდო-
სიოსამდე, რომელმაც ერთი წელიწადი იმეფაო და
შემდეგ ამისა წვრილი ხუცურით ჩამოთვლილია კი-
დევ სხვა მეფენი, ვიდრე ნიკიფორე კივრიჯანამდე).

ქარაგმიან სიტყვების ახსნა:

1, ჩნთასა ჩუენთასა	31, ვითარებითა
2, ყი ყოველი	32, ვითარებასა
3, რი რომელი	33, უფლისაგან
4, რ რამეთუ	34, რათამცა
5, ად არამედ	35, სული
6, ვრ ვითარ	36, დაბადებისათვის
7, შს შორის	37, მოციქული
8, რჟს რაჟამს	38, იყავნ
9, რლ რომელ	39, წმიდათაგან
10, რა რათა	40, შენ
11, ვდ ვითარმედ	41, ყოველნი
12, ხ ხოლო	42, ჯოჯოხეთისა
13, ვა ვითარცა	43, დიდნი, დიდებულნი
14, გნ გან	44, ყოველივე
15, ყი ყოველი	45, იერუსალიმისამდე
16, თა თანა	46, უფალმან
17, კლდა კუალად	47, ჰქვიან გამოსლვათად
18, ვდს ვიდრემდის	48, დედანში უზის ქარაგმა
19, მრ მიერ	49, ქარაგმა ზის დიდთოჳ – ზე
20, მდს მარადის	50, წინასწარმეტყველთად
21, უკუანადთ	51, ყრმანი
22, მს მარადის	52, იერუსალიმს
23, ზედამსზედა	53, ქრისტე იესო
24, არა ხოლო	54, ყოველმან, რომელმან
25, ვე ვიდრე	55, ფსალმუნით?
26, ღუთისად	56, ორმოცდაერთი
27, დიდებული	57, სამოც და თერთმეტი
28, სხუად	58, 72
29, თქუა,	59, 88
30, დიდებაჲ.	60, ოფალო, უკუნისამდე

61, 99	70, რომლისა
62, 105	71, ჰრეუას
63, ოფალსა	72, თექვსმეტი ხოლო
64, ფსალმუნთა	73, თექვსმეტი
65, აზა. ზ ქარაგმითაა	74, 106
66, 150-სა	75, კურთხეულაოს
(67), საფსალმუნეთა	76, ოფალი
68, ხუთივე	77, ასი.
69, რომელიცა	

ს ი ა

ყველა შეცდომათა

- იქმნეს – იქმნის, გვ. 95
რი ¹¹⁾ – რი ³⁾, გვ. 98
გვლი – გოვლი, გვ. 102
დაღაცათვ – დაღაცათოვ, გვ. 103
გოვოსა – გოვლსა, გვ. 104
ყლი ¹⁴⁾ – ყლი ¹⁵⁾, გვ.
შეშაგირდის – შეშაგრდის?, გვ. 113
წწყლთაჲ – წწყლთაჲ ⁵⁰⁾, გვ. 123
ყრმანი ⁵⁴⁾ – ყრმანი ⁵¹⁾, გვ. 124
წწყლისაჲ. ⁵⁰⁾. წწყლისაჲ, გვ. 123
დაზო – დალო, გვ. 128
ქლამელ – ქლამვლ, გვ. 129
მათ ზა – მათ აზა ⁶⁵⁾, გვ. 129
15 ყი ყოველი – 15 ყლი ყოვლი, გვ. 135
მეტუელი – მეტყუელი, გვ. თ
-

დაიბეჭდა 100 ცალად

ფასი 40 კაპ.

P. S. შემოსული ფული გადაიდება ფონდად მე IX-
X საუკ. მწერლობის ნიმუშების საბეჭდავად.